

Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek

Projekt 2019

WSKAZANIA DLA DUSZPASTERSTWA PIELGRZYMÓW

I. Wprowadzenie

II. Definicja pielgrzymki

III. Teologiczne podstawy duszpasterstwa pielgrzymów

IV. Cele i wartości pielgrzymowania

V. Organizacja duszpasterstwa pielgrzymów w Kościele

VI. Realizacja duszpasterstwa pielgrzymów

Etapy (stacje) pielgrzymki

VII. Wybrane wskazania praktyczne dla pielgrzymów i organizatorów

A. Wskazania praktyczne dla pielgrzymów

B. Podstawowe wyposażenie pielgrzyma

C. Wskazania praktyczne dla organizatorów

D. Podstawowe wyposażenie organizatora

ANEKS

1. Syntetyczny schemat duszpasterstwa „osób w drodze” w odniesieniu do pielgrzymów

2. Syntetyczny schemat etapów (stacji) pielgrzymki i realizacji duszpasterstwa pielgrzymów

3. Przydatne teksty kościelnych dokumentów dla duszpasterstwa pielgrzymkowego

4. Przydatne linki internetowe

5. Wybrane publikacje z zakresu teologii i duszpasterstwa pielgrzymów

I. Wprowadzenie

1. Pielgrzymowanie stanowi formę religijnego życia znaną niemal od zarania ludzkości. Jest ono praktykowane nie tylko w chrześcijaństwie, ale w wielu religiach świata.

Publikowane *Wskazania* mają za zadanie pomoc wszystkim osobom i instytucjom zaangażowanym w posługę duszpasterską i apostołską wśród pielgrzymów. Adresowane są do duchowieństwa oraz do osób świeckich czynnie uczestniczących w pielgrzymowaniu. W szczególności są to biskupi, diecezjalni duszpasterze pielgrzymów, proboszczowie i ich współpracownicy, duszpasterze grup pielgrzymkowych, kustosze ośrodków pątnicznych, pracownicy biur pielgrzymkowych i biur organizujących pielgrzymki, działacze stowarzyszeń pielgrzymkowych i innych podobnych instytucji, przewodnicy i piloci grup pielgrzymkowych, jak też wszyscy pielgrzymi. *Wskazania* kierowane są zasadniczo do grup zorganizowanych. Mogą jednak służyć pomocą także indywidualnym pielgrzymom. Będą one wsparciem dla duszpasterzy turystów i osób organizujących turystyczny ruch¹.

Ze względu na wieloaspektowość i bogactwo problematyki pielgrzymowania, niniejsze *Wskazania* ograniczają się do zaleceń dotyczących przygotowania pielgrzymki, opieki duszpasterskiej podczas jej trwania i sugestii odnośnie duszpasterstwa po pielgrzymce. Pomijają natomiast obszerniejsze omówienie duszpasterstwa w sanktuariach i ośrodkach pielgrzymkowych, podając jedynie najważniejsze uwagi².

Wychodzą one od definicji pielgrzymowania i jego teologicznych źródeł, wskazują na cele i duchowe walory pątnictwa, przedstawiają struktury organizacyjne duszpasterstwa pielgrzymów oraz istotne zadania duszpasterskie realizowane na różnych etapach pielgrzymki. W ostatniej części podają najważniejsze praktyczne uwagi dla pielgrzymów i organizatorów pielgrzymek. *Wskazania* odnoszą do innych dokumentów i tekstów mogących służyć pomocą w duszpasterstwie.

Wskazówki praktyczne zawarte w niniejszym dokumencie z konieczności nie obejmują wszystkich szczegółów. Ograniczają się przede wszystkim do podstawowych zagadnień duszpasterskich. Nie uwzględniono w nich zwłaszcza drobiazgowych przepisów prawa cywilnego odnoszących się do organizacji imprez masowych i turystyki, poruszania się drogami publicznymi itp. Organizatorzy pielgrzymek powinni przejść odpowiednie szkolenia i praktyki, nabierając wiedzy oraz doświadczenia.

II. Definicja pielgrzymki

2. Pielgrzymka jest wyjściem z rodzinnej miejscowości i udaniem się w drogę ku miejscu uznanemu za święte, by tam bliżej spotkać się z Bogiem. Pośrednikami tego spotkania są Matka Boża i Święci Pańscy czczeni w świętych miejscach. Jest to zatem akt religijny.

---

¹ Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek wydała analogiczne *Wskazania dla duszpasterstwa turystów*, zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski 13 czerwca 2019 r.

² Taką pragmatykę przyjęła Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, wydając dwa osobne dokumenty. Pierwszy dotyczący pielgrzymowania w ogólności i opieki duszpasterskiej nad pielgrzymami: *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000* (25 kwietnia 1998 r.) Drugi dotyczący duszpasterstwa w sanktuariach: *Sanktuarium: pamięć, obecność i prorocтво Boga żywego* (8 maja 1999 r.).

Pielgrzymowanie jest zbieżne z wieloma znanymi i praktykowanymi formami pobożności. Wyróżnia je to, że uprawiane są one podczas drogi, w przestrzeni pomiędzy miejscem stałego zamieszkania a ośrodkiem pielgrzymkowym (sanktuarium). Do duchowych aktów dołącza się ludzkie ciało – ruch w przestrzeni, zwłaszcza podczas pieszych pielgrzymek. Cieleśny wysiłek przyczynia się do przynależania owoców duchowych aktów.

3. Pielgrzymkę należy odróżnić od turystyki i turystyki religijnej. Choć wymienione formy wędrówki noszą wiele wspólnych cech, to jednak różnią się zasadniczymi celami. W pielgrzymce jest to na pierwszym miejscu cel religijny, czyli praktykowanie aktów pobożności. W turystyce pierwszymi celami są rekreacja, poznanie świata i walorów kultury. Turystyka religijna łączy w sobie w różnej proporcji cele turystyczne i religijne. Jej uczestnicy obok poznawania kultury religijnej z różną intensywnością biorą udział w modlitwie. Powyższe rozróżnienie nie oznacza, że pielgrzymka nie zawiera w sobie walorów poznawczych i rekreacyjnych. Znajdują się one jednak na drugim planie. Ich realizacja ma wspomagać a nie utrudniać osiągnięcie religijnych celów.

III. Teologiczne podstawy duszpasterstwa pielgrzymów

4. Już Stary Testament ukazuje obrazy będące prawzorem dla pielgrzymowania: Abrama (Abrahama) jako wędrowca z ziemi rodzinnej do kraju wskazanego przez Boga³, Naród Wybrany wędrujący z niewoli egipskiej do Ziemi Obiecanej⁴. Mówią one o Bogu, który wzywa do wyruszenia w drogę ku wyznaczonemu przez Niego celowi. Z drugiej strony traktują o człowieku, który zawiera Bogu i podejmuje decyzję wyjścia, z nadzieją, że osiągnie cel wędrówki.

Sam Jezus, posłuszny tradycji pielgrzymował z Rodzicami do Jerozolimy⁵. „*Jego misję publiczną wyznaczał rytm pielgrzymek do Jerozolimy*”⁶. Podczas swojej ostatniej pielgrzymki na Święto Paschy spełnił On zbawczą ofiarę krzyża⁷ i dokonał „nowej Paschy” – przejścia przez mękę, śmierć do zmartwychwstania. Po spełnieniu dzieła odkupienia powrócił do „domu Ojca”, by przygotować wierzącym miejsce i zabrać ich tam na ostateczną pielgrzymkę życia⁸. Jezus jest dla pielgrzymujących jeszcze na tej ziemi „*przewodnikiem zbawienia*”⁹.

Św. Paweł przyrównuje życie chrześcijanina do pielgrzymki z doczesności ku spotkaniu z Bogiem w wiecznej szczęśliwości i pełni życia. W wierzącym człowieku rodzi się pragnienie wyjścia z tej ziemi naprzeciw Pana. Apostoł pisze: „*Mamy jednak nadzieję... i chcielibyśmy raczej opuścić nasze ciało i stanąć w obliczu Pana*”¹⁰. Dalej wskazuje na tymczasowość ziemskiego życia: „*Trzeba więc, aby ci ...którzy używają tego świata, tak jakby z niego nie*

---

³ Por. Rdz 12, 1-2.

⁴ Por. Wj 3, 7-8.

⁵ Łk 2, 46-49; por. Łk 2, 22-39.

⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 538.

⁷ Por. Mk 10, 33; Łk 18, 31.

⁸ Por. J 19, 17; J 14, 2-3.

⁹ Hbr 2, 10.

¹⁰ 2 Kor 5, 4. 6-8.

korzystali. Przemija bowiem postać tego świata”¹¹. A św. Piotr zachęca: „Proszę, abyście jak obcy i przybysze powstrzymywali się od cielesnych pożądań”¹².

Sobór Watykański II wskazuje Maryję, która osiągnęła cel ziemskiej pielgrzymki, a teraz patronuje Kościołowi, który jest wspólnotą pielgrzymów. A sam Kościół nazywa pielgrzymującym Ludem Bożym wędrującym do Bożego Królestwa¹³.

Sanktuarium – cel pielgrzymki – stanowi znak obecności Boga i nieba, które jest celem ostatecznym ziemskiej pielgrzymki człowieka. Tak wyrażał się już Stary Testament o Jerozolimie i Świątyni, które są symbolami dzisiejszych sanktuariów¹⁴.

Chrześcijanin zatem jest człowiekiem drogi, bytuje „in statu viae”, jest wiecznym pielgrzymem zdążającym naprzeciw Pana. Nie przywiązuje się do rzeczy ziemskich, ale poszukuje najwyższej wartości, jaką jest przebywanie z Bogiem w Jego Królestwie. Zarazem ten „stan drogi” oznacza ciągły wysiłek nawracania się i zdążania do świętości.

Pielgrzymowanie do Jerozolimskiej Świątyni było nakazane przez prawo Starego Testamentu¹⁵. Kościół nie przejął tego nakazu, jednakże zachęca wiernych do tej praktyki.

IV. Cele i wartości pielgrzymowania

5. Od początku chrześcijanie pragnęli nawiedzać miejsca związane z życiem Chrystusa i z innymi biblijnymi wydarzeniami, chcąc w ten sposób dotknąć ziemi, na której dokonywały się zbawcze wydarzenia. Tak zrodziła się najstarsza pątnicza forma pielgrzymka do Ziemi Świętej. Z kolei rozwinęły się pielgrzymki do grobów męczenników a następnie wyznawców. Później takim celem były miejsca ich kultu i przechowywania relikwii. W osobach Świętych chrześcijanie widzieli najdoskonalszy wzór naśladowania Chrystusa i pośredników wstawiających się za wierzących do Boga. Najbliższą Chrystusowi osobą jest Jego Matka. Toteż takim celem stawały się też miejsca związane z życiem Maryi i rozwijającym się Jej kultem. Ośrodkiem pielgrzymowania został Rzym, miasto pobytu papieży. W ich osobach chrześcijanie chcieli spotkać widzialnych zastępców Chrystusa na ziemi a w samym mieście pełnym chrześcijańskich pamiątek odkrywać korzenie swej religii. W historii pojawiły się pielgrzymki do miejsc pobytu pustelników. U nich szukano duchowej rady a w odosobnieniu znajdowano stosowne warunki do modlitwy i przemyślenia ważnych, egzystencjalnych prawd. Popularnymi ośrodkami pielgrzymowania stawały się miejsca prawdziwych bądź domniemanych objawień Chrystusa, Matki Bożej, Aniołów i Świętych Pańskich. Inspirowały one i nadal inspirować wiarę, są centrami duchowego umocnienia i odnowy¹⁶. Na historycznych drogach kształtowały się cele pielgrzymowania nadal żywe w chrześcijaństwie.

6. Pielgrzymka jest także dziś:

---

¹¹ 1 Kor 7, 31.

¹² 1P 2, 11.

¹³ Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 62 i 68; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 945.

¹⁴ Por. Syr 36, 12; Ps 15, 1.

¹⁵ Por. Pwt 16, 16-17.

¹⁶ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, 17 grudnia 2001, 281-285.

- a.** Uwielbieniem Boga, bezinteresownym oddaniem Mu czci.
  - b.** Dziękczynieniem. Pielgrzymi udają się do świętego miejsca z zamiarem podziękowania za wyjątkowe dary Boże i opiekę z Jego strony.
  - c.** Aktem pokutnym. Pielgrzymi podejmują różne formy pokuty i zadośćuczynienia za grzechy swoje oraz bliźnich. Są nimi m.in. Sakrament Pokuty, pokutne nabożeństwa, Droga Krzyżowa, a także sam trud wędrówki i niewygodny pobyt w miejscach pielgrzymkowych.
  - d.** Modlitwą prośby. Pielgrzymi zabierają w drogę swoje specjalne intencje oraz intencje powierzone im przez innych, którzy nie mogli wyruszyć na pielgrzymkę.
  - e.** Aktem wotywnym. Pielgrzymka łączy dziękczynienie z błaganiem, zarazem oddaniem się Bogu i ofiarą Jemu składaną. Jest zawierzeniem Bogu z nadzieją wysłuchania intencji. Bywa też wypełnieniem ślubu. Zewnętrzny wyraz tego aktu stanowi składanie wotywnych darów w ośrodkach pielgrzymkowych, zgodnie z miejscowym zwyczajem, np. świec, obrazów, tablic i innych pamiątek.
- 7.** Pielgrzymkę nazywa się często „rekolekcjami w drodze”. Jest to czas intensywnego słuchania Bożego Słowa, który prowadzi do umocnienia wiary¹⁷. „Rekolekcje w drodze” realizowane są analogicznie do innych znanych w duszpasterstwie rekolekcji, jednakże odbywane są podczas pielgrzymkowej wędrówki. Pielgrzymowanie jest okazją do rozwinięcia wybranego, zgodnie z okolicznościami, rekolekcyjnego tematu. Może on być dobrany odpowiednio do ogłoszonego przez Stolicę Apostolską tematu rocznych obchodów, przyjętego w Polsce rocznego hasła duszpasterskiego, obchodzonego w danym roku jubileuszu bądź innych stosownych okoliczności. Dostosowuje się go do potrzeb grupy, dla której zorganizowano pielgrzymkę, np. dzieci, młodzieży, kobiet, mężczyzn, seniorów, chorych, grup zawodowych, stowarzyszeń. „Rekolekcje w drodze” stanowią dogodną okazję do poruszenia specyfiki powołania bądź zagadnień etycznych uczestniczącej w pielgrzymce społecznej grupy. Temat rekolekcji jest realizowany w różnych momentach pielgrzymki, np. podczas homilii, konferencji, codziennych rozważań, tematycznych nabożeństw.
- 8.** Pielgrzymka wyraża powszechność Kościoła i buduje jego jedność. Te prawdy ujawniają się zwłaszcza podczas gremialnych celebracji Eucharystii w sanktuariach gromadzących pielgrzymów z różnych miejsc, kultur i języków¹⁸.
- 9.** Pielgrzymka uczy wspólnoty i urzeczywistnia ją. Buduje wspólnotę wśród samych pielgrzymów i z napotkanymi w drodze ludźmi.
- 10.** Pielgrzymka uczy udzielania gościnności i korzystania z niej.
- 11.** Pielgrzymka jest radosnym, wspólnotowym świętowaniem wiary.

---

¹⁷ *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu...*, dok. cyt., 34.

¹⁸ Por. tamże, 35.

12. Pielgrzymka stanowi świadectwo wiary. Jest publicznym jej wyznaniem wobec napotykanych w drodze osób. Stąd też nosi w sobie ewangelizacyjny rys – ewangelizacji skierowanej „ku światu”¹⁹.

13. Pielgrzymka dynamizuje apostołstwo. Niejednokrotnie osoby w niej uczestniczące ożywiają świadomość odpowiedzialności za Kościół i podejmują w żywszy sposób apostołskie zaangażowanie w swoich lokalnych środowiskach²⁰.

14. Podczas wędrówki pielgrzymi poznają chrześcijańską kulturę, życie i zwyczaje innych ludzi. Jest to okazja do twórczej wymiany wartości pomiędzy różnymi kościelnymi i kulturowymi społecznościami. Spotkanie z bogactwem kultury, zwłaszcza chrześcijańskiej, jak też kontemplacja piękna przyrody mijanej podczas drogi służy duchowemu ubogaceniu pątników i prowadzi do poznania piękna samego Boga²¹.

15. Niekiedy pielgrzymka zawiera świeckie motywy, np. nosi rysy patriotyczne, jednoczy naród, buduje tożsamość narodową, umacnia w momentach historycznych prób. Religia bowiem nie jest aktem odseparowanym od codziennego życia ale to życie inspiruje. Należy jednak czuwać, by nie została ona manipulowana jako narzędzie do osiągnięcia politycznych celów.

V. Organizacja duszpasterstwa pielgrzymów w Kościele

16. Duszpasterstwo pielgrzymów przynależy do wielokształtnego duszpasterstwa „osób w drodze” (turystów, pielgrzymów, migrantów, uchodźców, przymusowo przesiedlonych, zaproszonych robotników, studentów obcokrajowców, pracowników komunikacji morskiej i lotniczej, pracowników cyrków, Romów, nomadów, „dzieci ulicy” itp.). Mimo odmiennej charakterystyki wymienionych grup, można wśród nich znaleźć wiele wspólnych cech i problemów. Chodzi między innymi o przebywanie poza stałym miejscem pobytu, co utrudnia regularną opiekę duszpasterską oraz narażenie na specyficzne moralne i religijne zagrożenia. Stąd też wymagają one specjalnej opieki.

17. W skali całego Kościoła duszpasterstwo pielgrzymów leży w kompetencji rzymskiej Dykasterii ds. Integralnego Rozwoju Człowieka²². Poszczególne Konferencje Episkopatów powinny powołać komórkę zajmującą się tą sprawą na terenie kraju. W Polsce jest to Rada Konferencji Episkopatu ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek. Na jej czele stoi Biskup Przewodniczący. Jej członkami są biskupi a wspomagają ich konsultorzy duchowni i świeccy. Kwestię duszpasterstwa w sanktuariach powierzono Komisji Maryjnej Konferencji Episkopatu

---

¹⁹ „[...] ewangelizacja jest ostatecznym celem, dla którego Kościół zachęca do pielgrzymowania, mającego być doświadczeniem głębokiej i dojrzałej wiary”, *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu...*, dok. cyt., 2.

²⁰ *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii...*, dok. cyt., n. 286.

²¹ Por. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu...*, dok. cyt., 41. Benedykt XVI, *Kontemplacja piękna dzieł sztuki drogą do Boga*, katecheza podczas audiencji w Castel Gandolfo, 31 sierpnia 2011. Papież użył sformułowania „droga piękna” („via pulchritudinis”).

²² 17 sierpnia 2016 r. papież Franciszek w Motu proprio *Humanam progressionem* powołał nowy organ Stolicy Apostolskiej *Dykasterię ds. Integralnego Rozwoju Człowieka*. Podejmuje ona m.in. dotychczasowe zadania Papieskiej Rady ds. Migracji Podróżnych i jej sekcji odpowiedzialnej za sprawy pielgrzymek i sanktuariów. Tekst Motu proprio i statut Dykasterii znajdują się na stronach internetowych Stolicy Apostolskiej.

Polski. W diecezjach powoływani są diecezjalni duszpasterze pielgrzymów (względnie koordynatorzy lub odnośni referenci). W Polsce powołano oddzielnych koordynatorów pieszych pielgrzymek. W miejscach pielgrzymkowych i sanktuariach ustanawiani są kustosze. Jeśli nie mianowano kustosza, odpowiedzialnym za duszpasterstwo jest miejscowy proboszcz, w którego parafii znajduje się taki ośrodek. Duszpasterstwem wyruszających w drogę z terenu parafii pielgrzymów zajmują się proboszczowie, rektorzy kościołów, względnie ich współpracownicy. Rolę pomocniczą pełnią stowarzyszenia i ruchy kościelne, zwłaszcza stowarzyszenia pielgrzymów, jak też biura pielgrzymkowe i turystyczne.

18. Struktury duszpasterskie „osób w drodze” na szczeblu ogólnokościelnym i diecezjalnym mają charakter pomocniczy w stosunku do duszpasterstwa pielgrzymów, które realizowane jest pośród konkretnych grup pątniczych. Nie stanowią one „zarządu”, ale służą różnorodnym wsparciem służącym „na pierwszej linii duszpasterstwa”: parafiom, kustoszom sanktuariów, duszpasterzom pielgrzymkowych wspólnot, stowarzyszeniom, a także biurom pielgrzymkowym i turystycznym oraz innym instytucjom zajmującym się bezpośrednią organizacją ruchu pielgrzymkowego. W szczególności przez:

- a.** Inicjowanie duszpasterskich projektów.
- b.** Przygotowanie pomocy i materiałów duszpasterskich, wydawnictw drukowanych i internetowych.
- c.** Inicjowanie współpracy wewnątrzkościelnej oraz z instytucjami świeckimi.
- d.** Konsultację w sprawach dotyczących zagadnień pielgrzymowania, jak też z instytucjami zajmującymi się sprawami turystyki w szerokim tego słowa znaczeniu.
- e.** Wsparcie organizacyjne i koordynację inicjatyw.
- f.** Ocenę duszpasterskich działań, w szczególności dbanie o religijny charakter pielgrzymek.
- g.** Obserwację zjawiska pielgrzymowania w kontekście wszystkich migracyjnych ruchów i pogłębione studium rzeczoności tematu.
- h.** Śledzenie ustawodawstwa cywilnego dotyczącego zagadnień turystyki, w szczególności odnoszącego się do pielgrzymowania. Występowanie wobec odnośnych instytucji ustawodawczych z postulatami dotyczącymi ruchu pielgrzymkowego.
- i.** Formację organizatorów pielgrzymek, turystyki religijnej i turystyki. Szkolenia nt. chrześcijańskich walorów turystyki, etyki w turystyce, sztuki i architektury kościelnej, itp.
- j.** Organizację kongresów, sympozjów, warsztatów dotyczących zagadnień pielgrzymowania.

W aneksie podano schematyczną tabelę obrazującą zadania poszczególnych szczebli duszpasterstwa.

VI. Realizacja duszpasterstwa pielgrzymów

19. Grupy pielgrzymów i formy pielgrzymowania cechują się dużą różnorodnością. Istnieją pielgrzymki różnych stanów społecznych (np. kobiet, mężczyzn, rodzin, kapłanów,

zakonników), grup wiekowych (np. dzieci, młodzieży, seniorów), grup zawodowych (np. służby zdrowia, kolejarzy, górników) grup, ruchów i stowarzyszeń kościelnych (np. dzieci pierwszokomunijnych, ministrantów, służby liturgicznej, Akcji Katolickiej, KSM-u, ruchów odnowy), świeckich grup i stowarzyszeń i (np. Romów, sportowców, motocyklistów, rowerzystów). Specyficznymi pielgrzymami są chorzy i niepełnosprawni. Stąd też duszpasterstwo pielgrzymów powinno różnicować program pod względem zawartości i intensywności, dostosowując się do rodzaju grupy, sposobów poruszania się pątników a w szczególności do zamierzonych celów duchowych pielgrzymki.

20. Pielgrzymki stanowią stosowną okazję, by rozważyć temat proponowany w danym roku duszpasterskim, poruszać w świetle wiary specyficzne problemy dotyczące grupy obecnej na pielgrzymce, np. szczegółowego powołania bądź etyki tejże grupy.

21. Intensywność programu formacyjnego pielgrzymki zależy jest od możliwości recepcji treści. Przykładowo inna będzie w grupach dziecięcych, inna wśród chorych, jeszcze inna wśród grup już ukształtowanych duchowo.

22. Realizacja programu duszpasterskiego zależy jest od sposobu poruszania się pielgrzymów, co z kolei związane jest z możliwością komunikacji w grupie. Istnieją pielgrzymki piesze, autokarowe, samolotowe, kolejowe, poruszające się łodziami i statkami, rowerowe, motocyklowe, konne bądź wykorzystujące mieszane środki komunikacyjne. Przykładowo autokar, statek bądź wagon kolejowy może stać się „ruchomą kaplicą”.

23. Zasadniczo w grupie pielgrzymkowej powinien być obecny kapłan – duszpasterz pielgrzymów, który codziennie celebrowe Mszę św. z homilią, przewodniczy nabożeństwu i modlitwom. W wypadku gdy jest to niemożliwe, winien go zastąpić diakon, zakonnik/zakonnica, kleryk bądź odpowiednio przygotowana świecka osoba. Wówczas należy tak zorganizować program pielgrzymki, by umożliwić codzienny udział w Mszy św. odprawianej w nawiedzanych podczas drogi kościołach. Modlitwy pozaliturgiczne zawsze może prowadzić świecka osoba.

Etapy (stacje) pielgrzymki

24. Pielgrzymka posiada swoje etapy realizowane w drodze pomiędzy miejscem stałego zamieszkania jej uczestników i sanktuarium, do którego zmierzają pielgrzymi. Znane są z historii miejsca, w których podczas drogi zatrzymywali się pątnicy, by celebrować kolejne nabożeństwa. Zwano je niekiedy stacjami, np. stacje pielgrzymów w Ziemi Świętej, o których wspomina Egeria, rzymskie kościoły stacyjne, kapliczki stacyjne pieszych pielgrzymek. W nawiązaniu do tych tradycji, każda pielgrzymka powinna zawierać szczególne etapy, w których realizuje się pielgrzymkowe cele, a które można nazwać stacjami.

Są nimi przynajmniej: przygotowanie pielgrzymki, wyjście, droga, nawiedzenie sanktuarium i powrót²³. Według potrzeby i lokalnych tradycji może ich być więcej.

25. Przygotowanie pielgrzymki

---

²³ *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu...*, dok. cyt., 32, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii...*, dok. cyt., 287.

Zanim pątnicy wyruszą w drogę, pielgrzymka powinna być dobrze przygotowana. W każdym wypadku nie można pominąć tego etapu. Przygotowanie odbywa się w miejscu stałego zamieszkania pielgrzymów: w parafii a przypadku innych grup w dogodnym dla nich ośrodku. Bierze w nim udział duszpasterz prowadzący pielgrzymkę i świecki organizator (jeśli pielgrzymkę organizuje biuro, przedstawiciel biura, pilot bądź przewodnik). Składa się na nie w pierwszym rzędzie formacja duchowa uczestników. Chodzi przede wszystkim o wdrożenie w religijny charakter wydarzenia. Uczestnicy powinni podjąć zasadniczą decyzję, czy wybierają się w drogę z zamiarem uczestniczenia w religijnych przeżyciach czy też w wędrownie o turystycznym charakterze. Jak powiedziano wcześniej, pielgrzymka nie wyklucza celów rekreacyjnych i poznawczych. Trzeba jednak ustalić właściwą hierarchię zamierzeń, by nad celami religijnymi nie przeważały w niej motywy turystyczne i krajoznawcze. Wiąże się z tym ukształtowanie przewodniej, jak też szczegółowych intencji wędrowni.

Ważną rzeczą zatem jest zapytanie pielgrzymów, jakie mają duchowe oczekiwania, a w razie potrzeby oczyszczanie tych oczekiwań i ich hierarchizacja, m.in. uczulenie na to co może ubogacić ich wiarę, na religijne symbole, z którymi się spotkają, na „charyzmat sanktuarium”²⁴, do którego zmierzają, uświadomienie, że podczas drogi będą wędrującymi świadkami Chrystusa. Tu także przygotowanie na spotkanie z bogactwem religijnej kultury, zapoznanie z materialnymi obiektami, które będą odwiedzać podczas pielgrzymki.

Na etapie przygotowania następuje zawiązanie wspólnoty. Jest to ważne zwłaszcza w pielgrzymkach gromadzących osoby z różnych miejscowości, dotychczas nie znające się wzajem. Pielgrzymi będą przebywać w grupie nieraz wiele dni. Owocne osiągnięcie religijnych celów będzie zależę także od dobrej, braterskiej atmosfery w niej panującej. Pątnicy powinni mieć świadomość, że łączy ich przede wszystkim duchowa wspólnota pielgrzymującego Kościoła.

Na przygotowanie składa się Msza św. lub inne okolicznościowe nabożeństwo z odpowiednią do kontekstu homilią. Wielu pielgrzymów zamierza skorzystać w miejscu pielgrzymkowym z Sakramentu Pokuty. Trzeba rozważyć, czy ze względu na duży napływ pątników będzie to możliwe. W każdym wypadku należy zachęcić pielgrzymów do skorzystania ze spowiedzi i dać ku temu okazję. Owocność pielgrzymowania zależy w dużym stopniu od stanu łaski i codziennego spotkania z Chrystusem Eucharystycznym.

Osiągnięcie duchowych celów ułatwia dobra organizacja podróży. Należy zatem odbyć spotkanie organizacyjne podając wszystkie niezbędne informacje oraz rozdać uczestnikom niezbędne materiały pomocnicze, m. in. zaznajomić z programem i trasą wędrowni, wstępnie zapoznać z odwiedzanymi miejscami, opisać wyposażenie na drogę, poinformować o warunkach noclegów i wyżywieniu, podkreślić kwestie związane z bezpieczeństwem i

---

²⁴ „Charyzmatem sanktuarium” określa się specyficzne duchowe przesłanie związane z danym ośrodkiem bądź charakterystyczne dla tego miejsca nabożeństwo. Przykładowo: na Jasnej Górze propaguje się zawierzenie narodu Matce Bożej Królowej Polski, odprawia codzienny Apel Jasnogórski; sanktuarium w krakowskich Łagiewnikach propaguje kult Miłosierdzia Bożego, praktykuje Godzinę Miłosierdzia i Koronkę do Miłosierdzia Bożego; w Kalwarii Zebrzydowskiej łączony jest kult Męki Pańskiej z kultem Maryjnym i odprawia się „Dróżki Maryjne”; Lourdes jest utożsamiane z sanktuarium modlitwy za chorych i propaguje Różaniec; z Fatimą związany jest w szczególności kult Niepokalanego Serca Maryi i Nabożeństwo Fatimskie.

zdrowiem, jasno przedstawić koszty. Jeśli tak przewidziano, trzeba wyznaczyć zadania, które będą spełniali podczas drogi poszczególni pielgrzymi. W innych punktach niniejszych *Wskazań* podano szczegółowe praktyczne uwagi na ten temat. W trakcie spotkania można wykorzystać nagrania, filmy, przeźrocza bądź podobne media w celu zaznajomienia z miejscami, które będą odwiedzane podczas drogi. Cenne będzie świadectwo osób, które odbyły już podobną pielgrzymkę.

26. Inauguracja drogi pielgrzymkowej

W chwili wyruszenia pielgrzymki odbywa się okolicznościowe nabożeństwo. Pielgrzymi upraszają dary i opiekę Bożą na czas drogi. Żegnani są przez swoją lokalną wspólnotę i jej duszpasterzy, zabierając na pielgrzymkę intencje tych, którzy o to prosili. Otrzymują specjalne błogosławieństwo na drogę. Niekiedy podczas pieszych pielgrzymek jest w zwyczaju, że pozostający w domu duszpasterze i mieszkańcy na pewnym odcinku towarzyszą pielgrzymom, odprowadzając ich do granic swej miejscowości.

Liturgiczne księgi podają propozycje formularzy mszalnych za pielgrzymów bądź innych nabożeństw na tę okoliczność, jak też sugestie biblijnych czytań, modlitw, komentarzy i błogosławieństwa pielgrzymów. Należy je dobrać odpowiednio do sytuacji grupy teksty. Godna zalecenia jest homilia kapłana wyjaśniająca cele pielgrzymowania²⁵.

27. Droga

Duszpasterstwo pielgrzymów rozwija się podczas drogi ku głównemu celowi pielgrzymki. Przyjmuje ono formę „nowenny” przygotowującej do szczytowego przeżycia u celu. Godną praktyką jest wybranie przewodniego tematu „rekolekcji w drodze”, który pomoże pielgrzymom w przemyśleniach dotyczących wiary i zainspiruje ich do „modlitwy stopami”.

Podczas wędrówki umacnia się wspólnota i weryfikują się chrześcijańskie postawy pielgrzymów. Trudy drogi są okazją do pokuty.

Każdego dnia pielgrzymi powinni mieć możliwość uczestnictwa w Mszy św. Trzeba ich zachęcić do codziennej Komunii św.

Istnieje bogactwo nabożeństw, modlitw i innych praktyk godnych wykorzystania podczas każdego dnia pielgrzymki: nabożeństwa Słowa Bożego, Różaniec, Godzinki o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, spotkania biblijne, medytacje, katechezy, konferencje. W praktyce pielgrzymkowej wypracowano wiele specyficznych rytów²⁶. Powinny być one jednak odpowiednio objaśnione przez prowadzących.

---

²⁵ Np. *Obrzędy błogosławieństw dostosowane do zwyczajów diecezji polskich* (Księgarnia św. Jacka, Katowice 1994) zawierają *Obrzęd błogosławieństwa pielgrzymów* (t. I, s. 183-195), *Obrzęd błogosławieństwa przed rozpoczęciem podróży* (t. I, s. 196-204), *Obrzęd błogosławieństwa urządzeń i przedmiotów przeznaczonych dla podróżujących* (t. I, s. 281-292), *Błogosławieństwa przedmiotów wyrażających pobożność ludu chrześcijańskiego* (t. II, cz. 4, s. 152-191). Analogiczne teksty można znaleźć w diecezjalnych Agendach liturgicznych.

²⁶ Np. obmycie w wodzie, nabożeństwo pojednania („Przepróżna Górka” - popularna nazwa miejsca, gdzie piesi pielgrzymi odbywają nabożeństwo pokutne przed wejściem w obręb sanktuarium), oznaczenie grup imionami Świętych Patronów (wyrażają ideał a zarazem identyfikują grupę), droga na klęczkach, padanie krzyżem (pokuta

Niekiedy Eucharystia bądź inne nabożeństwa podczas pielgrzymki są sprawowane poza sakralnymi miejscami, na otwartej przestrzeni („sub divo”). Mimo połowych warunków należy zachować odnośne przepisy liturgiczne, dbać o szacunek do sacrum i odpowiednie skupienie.

W trakcie drogi jest miejsce także na spotkanie z miejscową kulturą i pomnikami przyrody, zwiedzanie zabytków, wspólny wypoczynek (pogodne wieczory, śpiew piosenek). Należy jednak zadbać, by nie przysłoniło to istotnego, religijnego celu pielgrzymki.

28. Nawiedzenie miejsca świętego

Zwykle pielgrzymka ma swój docelowy punkt w nawiedzeniu cieszącego się wyjątkową czcią sanktuarium²⁷. Jest to szczytowy punkt pielgrzymki. Takich ośrodków może być więcej i pielgrzymi nawiedzają je podczas drogi. Wówczas pobyt tam stanowi stację w przygotowaniu do najważniejszego przeżycia. W jednym i drugim przypadku program nawiedzenia jest analogiczny.

Zbliżając się do świętego miejsca, pielgrzymi intensyfikują swą modlitwę. Istnieje zwyczaj zatrzymania się na modlitwę w momencie dojrzania murów sanktuarium. Jest wskazane, by był to moment przeproszenia za grzechy. Do świętego miejsca należy wchodzić z czystym sercem.

U bram sanktuarium, bądź w innym stosownym miejscu, wita pielgrzymów kustosz. Tu następuje krótkie nabożeństwo „przekroczenia bram”. Bramy sanktuarium stanowią symboliczną granicę między sacrum i profanum. Jeśli nie ma takiej możliwości, pierwszym aktem jest udanie się do miejsca najświętszego, przywitanie Chrystusa Eucharystycznego i pozdrowienie świętego wizerunku czczonego w sanktuarium / bądź relikwii świętego.

Kościół zaleca, by w sanktuariach zapewnić pątnikom „obfitsze środki zbawienia”²⁸. Program pobytu w sanktuarium powinien być tak ułożony, by pielgrzymi najpełniej skorzystali z łaski miejsca, zwanej niekiedy „charyzmatem sanktuarium”. Należą do niej m.in. nabożeństwo według lokalnego zwyczaju (np. Droga Krzyżowa, Dróżki Maryjne, Procesja Różańcowa ze świecami, Apel, Koronka, Akatyst, błogosławieństwo chorych), odpusty przydzielone miejscu, katechezy.

Najważniejsze są łaski sakramentalne. Stąd w centrum każdego nawiedzenia powinny znaleźć się udział w Eucharystii i skorzystanie z Sakramentu Pokuty. Godny zalecenia jest udział we wspólnej Mszy św. wielu grup obecnych na terenie sanktuarium. Wyraża on w zewnętrzny sposób powszechność i jedność Kościoła. Jeśli Msza św. ma charakter międzynarodowy, istnieje zwyczaj czytań, modlitw i śpiewów w różnych językach. Pielgrzymi mogą wystąpić w swych ludowych strojach z narodowymi znakami. Unikać jednak należy wszelkich przejawów teatralności. To samo dotyczy innych nabożeństw. Niekiedy pielgrzymi przyjmują Sakrament Chorych, a jeśli przepisy zezwalają Sakrament Małżeństwa.

---

i powitanie świętego miejsca), pokłon znaków pielgrzymich, obchód świętych obrazów, dotknięcie Drzwi Świętych.

²⁷ *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii...*, dok. cyt., 267-276.

²⁸ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 1234.

Godny pochwały jest zwyczaj złożenia przez pielgrzymów wotywnych darów wyrażających w zewnętrzny sposób dziękczynienie za Boże łaski i cześć Świętym czczonym w danym miejscu. Jeśli są to dary pieniężne, ofiara jest przeznaczana na utrzymanie sanktuarium i potrzeby ubogich.

W programie nawiedzenia sanktuarium należy przewidzieć czas na indywidualną modlitwę pielgrzymów.

Pielgrzymi chętnie nabywają dewocjalia i pamiątki ze świętego miejsca. Trzeba odpowiednio wyjaśnić ich znaczenie w pielęgnowaniu pobożności, zwracając uwagę nie tylko na artystyczną ich stronę ale teologiczną poprawność. Należy dać okazję do ich poświęcenia.

Wiele ośrodków pielgrzymkowych stanowią znaczące pomniki chrześcijańskiej kultury. Należy uwzględnić czas na zapoznanie się z nimi, jak też na udział w programach kultury przygotowanych przez kustoszy miejsca, np. zwiedzaniu muzeum, wystawy, udział w prelekcji, udział w multimedialnym pokazie.

29. Droga powrotna

Przed opuszczeniem sanktuarium odbywa się krótkie nabożeństwo pożegnania. Jeśli to możliwe, uczestniczy w nim kustosz, udzielając pielgrzymom błogosławieństwa na drogę.

Droga powrotna jest wypełniona podobnymi praktykami, jak wędrówka ku miejscu świętemu. W działaniach duszpasterskich większy akcent kładzie się na dziękczynienie za otrzymane łaski, utwalenie duchowych przeżyć, nastawienie pielgrzymów ku codziennemu życiu po powrocie z pielgrzymki, szczególnie poprzez sformułowanie konkretnych postanowień.

30. Po powrocie z pielgrzymki

Praca duszpasterska wśród pątników nie kończy się z chwilą rozwiązania pielgrzymki. Wśród wielu pielgrzymów obudził się nowy zapał wiary i apostolskiego zaangażowania. Należy go podtrzymać i wskazać możliwości praktycznej realizacji, jak też kontynuować formację. Wspólnota zawiązana podczas pielgrzymki będzie zaczynem rozwoju lokalnych wspólnot parafialnych, grup duszpasterskich, ruchów i kościelnych stowarzyszeń. Należy umożliwić pielgrzymom złożenie świadectwa ze swych przeżyć wobec innych osób, które nie uczestniczyły w wydarzeniu. W ten sposób jeszcze wyraźniej urzeczywistni się misyjny charakter Kościoła²⁹.

W miejscu stałego zamieszkania (parafii) należy zorganizować spotkanie po pielgrzymce. Składa się na nie Msza św. lub inne nabożeństwo dziękczynne oraz zebranie, w którym będzie okazja do przypomnienia przeżyć pielgrzymki, utrwalania wspólnoty pielgrzymów, budzenia pragnienia powrotu na pielgrzymkowe drogi i przebywania blisko Boga. Jest to dogodna sposobność do wymiany zdjęć, obejrzenia filmu bądź innych form medialnych, rozdania pamiątkowych dyplomów itp. Duszpasterz zachęci uczestników zebrania do czynniejszego zaangażowania w różne apostolskie aktywności. Jeśli pielgrzymi dotąd nie byli

---

²⁹Por. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu...*, dok. cyt., 21.

członkami stałych grup kościelnych, zaprosi ich do włączenia się w wybraną wspólnotę modlitewną, formacyjną bądź apostołską.

VII. Wybrane wskazania praktyczne dla pielgrzymów i organizatorów³⁰

A. Wskazania praktyczne dla pielgrzymów

- 31.** Pamiętaj, że pielgrzymka to przede wszystkim religijny akt.
- 32.** W każdym miejscu nie zapomnij, że jesteś świadkiem Chrystusa przez swe zachowanie i słowa, w szczególności postawę miłości wobec napotykanym w drodze osób.
- 33.** Wchodząc do miejsc świętych ubierz odpowiedni strój. Twój strój jest także przejawem chrześcijańskiego świadectwa oraz wyrazem szacunku do świętych miejsc i wspólnoty gromadzącej się tam. Służba porządkowa nie wpuści ubranych zbyt skąpo (np. odsłonięte ramiona, krótkie spodnie).
- 34.** W miejscach świętych zachowaj milczenie. Uklęknij przed Najświętszym Sakramentem. Poświęć chwilę czasu na osobistą, nie tylko wspólnotową modlitwę.
- 35.** Jest w zwyczaju składanie drobnych ofiar w miejscach pielgrzymkowych.
- 36.** Na wspólnych nabożeństwach i spotkaniach nie używaj wielkich transparentów bądź znaków mogących zasłonić widok innym.
- 37.** Kupując religijne pamiątki zwróć uwagę na ich estetyczny walor i zastanów się, czy ich treść odpowiada prawdę naszej wiary. Najlepiej kupować je w przykościelnych punktach sprzedaży, prowadzonych przez gospodarzy odwiedzanych miejsc. Nie kupuj ich na ulicy od obnośnych sprzedawców.
- 38.** Na pielgrzymkę otrzymujesz identyfikator bądź inny znak swojej grupy. Noś go ze sobą. To pomoże twemu przewodnikowi, innym pielgrzymom i tobie samemu w zachowaniu łączności z grupą a w razie potrzeby odnalezieniu się w tłumie pielgrzymów.
- 39.** Zapisz adresy miejsc noclegu i kontaktowe numery telefonów: do duszpasterza, przewodnika, hotelu, biura pielgrzymkowego itp.

W rodzinnym domu pozostaw program pielgrzymki, swój numer telefonu i adresy kontaktowe do organizatora, biura pielgrzymkowego, pilota/przewodnika, hoteli itp.

W momencie opuszczania autokaru (grupy) zapamiętaj dokładnie umówione miejsce i czas spotkania. W obcym terenie najlepiej zapisać adres, zaznaczyć na planie lub GPS-e.

40. Bądź punktualny. Inni na ciebie czekają. Spóźnienie poważnie burzy porządek pielgrzymki.

41. Strzeż dokumentów i pieniędzy. W dużych zgromadzeniach, także wewnątrz kościołów, działają kieszonkowcy i oszuści. Większą sumę pieniędzy i paszport najlepiej zostaw u

---

³⁰ Por. *Narodowa pielgrzymka Wielkiego Jubileuszu do Rzymu 1-10 lipca 2000 r.*, opr. Ogólnopolski zespół, Kraków 2000: *Pomoce duszpasterskie*, s. 15-17; *Przewodnik pielgrzymy*, s. 202-204.

gospodarza miejsca noclegowego. Przy sobie noś tylko w miejscu dobrze ukrytym – nigdy nie w ręcznej torbie. To uchroni cię przed bardzo sprytnymi złodziejami.

42. Dyskretnie i z umiarem używaj aparatu fotograficznego (kamery), by nie rozpraszać innych pielgrzymów. W miejscach najświętszych i podczas liturgii jest to zakazane. W wielu sanktuariach jest zabronione fotografowanie albo udziela się osobnego pozwolenia odpowiednio przygotowanym osobom.

43. Podczas zagranicznych pielgrzymek wymiany walut dokonuj tylko w bankach lub oficjalnych kantorach. Sprawdź prawidłowość prowizji.

W pielgrzymkach do Rzymu

44. Na spotkanie z Ojcem Świętym ubierz się odświętnie (strój dyplomatyczny – biało-czarny). Mile widziane są stroje regionalne.

45. Na audiencje z Ojcem Świętym nie wnoś przedmiotów ostrych, metalowych, dużych pakunków, butelek z napojami. Służba porządkowa zatrzyma je. W niektórych sanktuariach obowiązują podobne przepisy i w wejściu do nich istnieje taka sama kontrola.

46. Dewocjonalia zabrane ze sobą na audiencję u Ojca Świętego są poświęcone przez Jego końcowe błogosławieństwo.

W pielgrzymkach do Ziemi Świętej

W pieszych pielgrzymkach

B. Podstawowe wyposażenie pielgrzyma

47. Różaniec, modlitewnik i śpiewnik.

48. Ubrania przydatne zarówno na gorące, jak i chłodniejsze dni, wygodne obuwie, ochrona na deszcz (składany parasol, cienka peleryna), nakrycie głowy, ciemne okulary i krem ochronny (silne słońce), osobiste lekarstwa regularnie stosowane.

49. Przewodniki i mapy odwiedzanych okolic, aparat fotograficzny, mały notes i przybory do pisania, niewielki plecak lub torebka (najlepiej zapinana w pasie, torebka na ramieniu może być łatwym łupem dla złodziei) przydatne podczas krótkich wyjść.

50. Dokumenty osobiste (paszport, dowód osobisty zależnie od kraju docelowego), karta indywidualnego ubezpieczenia (w krajach UE Europejska Karta Ubezpieczenia Zdrowotnego), konieczna suma pieniędzy (za granicą w walucie kraju odwiedzanego; dobrze mieć trochę drobnych pieniędzy, karta płatnicza lub kredytowa).

51. Telefon komórkowy z wpisem ICE (telefon alarmowy do bliskich), telefonów alarmowych, przewodnika grupy, biura organizującego pielgrzymkę i przynajmniej kilku osób z grupy pielgrzymkowej. Europejski, międzynarodowy numer alarmowy to 112.

C. Wskazania praktyczne dla organizatorów

52. Przez organizatorów pielgrzymki należy tu rozumieć księdza duszpasterza, kustosza sanktuarium, świeckiego przewodnika pielgrzymkowego, pilota grupy, biuro pielgrzymkowe/turystyczne.

53. Zaplanuj tak program pielgrzymki, by uniknąć pośpiechu, który powoduje powierzchowność i nie sprzyja recepcji wartości pielgrzymki. Lepiej nawiedzić mniej miejsc niż wiele w powierzchowny sposób. Z przetadanego programu uczestnicy zapamiętają niewiele.

54. Dbaj o religijny charakter pielgrzymki. Świeckie motywy podróży (np. chęć wypoczynku, poznania zabytków, nawiązywania znajomości z innymi osobami), nigdy nie powinny przysłaniać religijnych celów i utrudniać modlitewnego skupienia.

55. Każde nawiedzenie miejsc świętych rozpocznij od wspólnej modlitwy, w dalszej kolejności zwiedzaj zabytki chrześcijańskiej kultury.

56. Pozostaw pielgrzymom czas na prywatną modlitwę i medytację w czasie drogi oraz w ośrodku pielgrzymkowym.

57. Do wspólnych modlitw włącz intencje uczestników grupy, np. w formie modlitwy wiernych podczas Różańca.

58. Wyznacz osoby pełniące posługi dla całej grupy, np. liturgiczne, porządkowe, gospodarcze, bezpieczeństwa w drodze, zabezpieczające higienę i zdrowie. Osoby odpowiedzialne za przygotowanie liturgii ustalają liturgiczne funkcje, rozdają teksty do czytania, w miarę możliwości udają się wcześniej na miejsce liturgii, by przygotować obrzędy, potrzebne sprzęty itp. Długie oczekiwanie przy napiętym programie podróży jest niepotrzebną stratą czasu i deprymuje uczestników.

59. Wykorzystaj indywidualne charyzmaty pielgrzymów, np. podczas dłuższej drogi mogą oni prowadzić modlitwy, przeprowadzić prelekcje, uzupełnić wiadomości podane przez przewodnika, składać świadectwa.

60. W czasie długiej jazdy (marszu) urozmaicaj program. Lepsze są krótkie modlitwy i rozważania, przeplatane śpiewami, wykonywane przez różne osoby (dzielenie ról, uaktywnianie wszystkich). Zbyt długie i jednostajne teksty szybko wywołują znużenie i pielgrzymi „wyłączają się” (np. odmawianie naraz całego Różańca, czytanie długiej lektury).

61. Skontaktuj się wcześniej z kustoszem sanktuarium, hotelem, restauracją. Ustal program pobytu i odnośne godziny.

62. Dostosuj pobyt do regulaminów i zwyczajów danego pielgrzymkowego ośrodka. Kieruj się wskazaniem lokalnych służb porządkowych.

63. W wypadku zwiedzania sakralnych miejsc, celem poznania ich zabytków, w miarę możliwości omów odwiedzone miejsce przed wejściem, a komentarze wewnątrz ogranicz do niezbędnego minimum, by nie zakłócać religijnej atmosfery i ciszy. W miejscach najświętszych (prezbiterium, kaplica Świętego Wizerunku) zachowuje się całkowite milczenie, nie dokonuje się objaśnień, a nawet bez zgody kustosza nie prowadzi głośnej modlitwy. Niektóre sanktuaria wymagają umówienia lokalnego przewodnika. Wówczas wszelkich komentarzy wobec swojej grupy dokonaj przed wejściem na jego teren.

64. Nigdy nie zwiedzaj sanktuariów i kościołów podczas trwania w nich nabożeństw.

65. Dyskretnie zwracaj pielgrzymom uwagę na godny strój podczas odwiedzin świętych miejsc, zwłaszcza w czasie udziału w Eucharystii. Z właściwego stroju nie zwalnia uczestnictwo w Mszy św. w warunkach polowych. Przykład powinni dać sami duszpasterze i organizatorzy.

66. Szczególną opieką otaczaj niepełnosprawnych i chorych pielgrzymów. Dbaj o ich integrację w grupie i bezpieczeństwo³¹.

67. Poruszając się po publicznych drogach zachowaj aktualnie obowiązujące przepisy państwowe służące zachowaniu porządku i bezpieczeństwa. W wypadku niektórych grup (np. pielgrzymki piesze) przepisy przewidują obowiązek zgłoszenia do lokalnych gmin i służb porządkowych. Wymagają też wyszkolenia osób kierujących ruchem grup.

68. Ubezpiecz siebie i pielgrzymów zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami.

69. Prowadź księgowość wydatków i w przejrzysty sposób przedstaw pielgrzymom ich rozliczenie.

D. Podstawowe wyposażenie organizatora

70. Poniższe punkty nie uwzględniają pełnego wyposażenia przewidzianego odnośnymi przepisami prawa. Organizator zabiera ze sobą te same sprzęty co każdy pielgrzym a ponadto:

71. Znaki rozpoznawcze grupy dla przewodnika. Wyposaża w nie każdego pielgrzyma (np. chusta, flaga, mini baner, identyfikator). Pozwoli to odszukać się w tłumie.

72. Listę uczestników pielgrzymki z adresami i telefonami komórkowymi (pamiętać o zasadach RODO).

73. Nagłośnienie: mały przenośny głośnik lub przenośny zestaw nagłośnienie (nadajnik dla prowadzącego i odbiorniki ze słuchawkami dla uczestników). Sprawdzić, czy wynajęty autokar (wagon kolejowy, statek) ma sprawne nagłośnienie.

74. W grupie jadącej z księdzem zestaw sprzętów liturgicznych do odprawiania Mszy św. polowej: alba, stuła, ornat, kielich, puszka, bielizna kielichowa, obrus, mszał i lekcjonarz, świece (z osłoną), wino mszalne, hostie i komunikanty, składany stolik.

---

³¹ Por. *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu...*, dok. cyt., 38.

- 75.** Książki dokumenty kapłańskie (legitymacja / celebret), olej chorych.
- 76.** Filmy, nagrania muzyczne, lekturę na drogę itp. media.
- 77.** W Ziemi Świętej i niektórych innych regionach konieczny jest certyfikat dla prowadzącego wydawany przez lokalne władze.
- 78.** Dyplomy pamiątkowe dla pielgrzymów. W Ziemi Świętej, Rzymie, Composteli i niektórych innych sanktuariach są dostępne specjalne dyplomy z błogosławieństwem Ojca Świętego bądź kustosa miejsca.
- 79.** Apteczkę wyposażoną zgodnie z przepisami. Lekarstwa może aplikować tylko upoważniona prawem osoba (lekarz, pielęgniarka, kwalifikowany ratownik). Inni mogą stosować tylko środki opatrunkowe. Jeśli możliwe defibrylator AED (do masażu serca) a przynajmniej maseczka do sztucznego oddychania. Zapewnić obecność osoby odpowiedzialnej za udzielanie pierwszej pomocy.

ANEKS

1. Syntetyczny schemat duszpasterstwa „osób w drodze” w odniesieniu do pielgrzymów

Instytucja		Najważniejsze zadania
STOLICA APOSTOLSKA	Dykasteria ds. Integralnego Rozwoju Człowieka	Konsultacja problemów związanych z osobami będącymi „w drodze”, koordynacja duszpasterstwa osób będących „w drodze” (turyści, pielgrzymi, migranci, przesiedleńcy, pracownicy cyrków itp.) w skali całego Kościoła przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich, kontakt z międzynarodowymi organizacjami zajmującymi się osobami „w drodze”, kongresy duszpasterstwa, zjazdy, organizacja szkoleń, studiów itp.

<p>KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI</p>	<p>a. Rada KEP ds. Duszpasterstwa Migracji Turystyki i Pielgrzymek Przewodniczący (biskup), członkowie, (biskupi), konsultorzy (duchowni i świecy)</p> <p>b. Komisja Maryjna KEP (skupia się na kwestiach duszpasterstwa w sanktuariach)</p> <p>Przewodniczący (biskup), członkowie (biskupi), konsultorzy (duchowni)</p>	<p>Konsultacja problemów związanych z osobami będącymi „w drodze”, ożywianie i koordynacja na terenie kraju duszpasterstwa osób będących w drodze oraz pracowników sektora turystyki, przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich, kontakt z krajowymi organizacjami zajmującymi się turystyką, konferencje, szkolenia, studia itp., organizacja pielgrzymek krajowych.</p>
<p>DIECEZJE</p>	<p>Diecezjalni duszpasterze pielgrzymów (względnie koordynatorzy, referenci)</p> <p>Diecezjalni koordynatorzy pieszych pielgrzymek</p>	<p>Ożywianie i koordynacja inicjatyw duszpasterstwa na terenie diecezji, przygotowanie programów i pomocy duszpasterskich dla diecezji, kontakt z lokalnymi organizacjami i instytucjami zajmującymi się turystyką, organizacja konferencji, szkoleń, zebrań dla osób organizujących pielgrzymki itp. Organizacja pielgrzymek diecezjalnych</p>
<p>SANKTUARIA MIEJSCA PIELGRZYMKOWE</p>	<p>Kustosze sanktuariów i miejsc pielgrzymkowych</p> <p>Proboszczowie miejscowości pielgrzymkowych</p>	<p>Duszpasterstwo w sanktuariach i miejscach pielgrzymkowych</p>
<p>PARAFIE REKTORATY</p>	<p>Proboszczowie i ich współpracownicy</p> <p>Rektorzy kościołów</p>	<p>Organizacja pielgrzymek, duszpasterstwo w grupach pielgrzymów</p>

INNE	Stowarzyszenia pielgrzymów Biura pielgrzymkowe Biura turystyczne	Organizacja pielgrzymek, szkolenia dla organizatorów pielgrzymek, opieka nad szlakami pielgrzymkowymi i szlakami kultury religijnej
------	--	---

2. Syntetyczny schemat etapów (stacji) pielgrzymki i realizacji duszpasterstwa pielgrzymów

stacja	Miejsce realizacji	Cel	Środki
1	Przygotowanie - w parafii (miejscu stałego pobytu)	Zawiązanie wspólnoty, wdrożenie w religijny charakter (decyzja po co idę religia czy turystyka, hierarchizacja celów), co chcę osiągnąć (kształtowanie intencji, intencja przewodnia), nastawienie do przyjęcia przeżyć (jakie mam oczekiwania, oczyszczanie oczekiwań, uczulenie na symbole, „charyzmat sanktuarium”, godne obejrzenia materialne obiekty). Organizacja (od dobrej organizacji zależy osiągnięcie duchowych celów)	Msza św. Z okolicznościową homilią, modlitwa, katecheza; Sakrament Pokuty; Przeźrocza, film, opowiadanie; Omówienie spraw organizacyjnych, m.in. program, wyposażenie, wymagania, kwestie zdrowotne, adresy.
2	Rozpoczęcie pielgrzymki - przed wyjazdem (wyjściem)	Inauguracja drogi pielgrzymkowej, upraszanie Bożych darów, prośba o opiekę w drodze, pożegnanie przez lokalną wspólnotę.	Msza św. lub nabożeństwo: Czytania z Pisma Św., komentarz, homilia, modlitwy, Błogosławieństwo pielgrzymów na drogę (teksty dostępne w „Obrzędach błogosławieństw”, diecezjalnych podręcznikach nabożeństw), „Kaplica graniczna” ³²
3	Droga Nawiedzenie miejsc	Rekolekcje w drodze (wybrany temat przewodni),	Codzienna modlitwa, Codzienna medytacja,

³² „Kaplica graniczna” – w tradycji miejsce pożegnania pielgrzymów z lokalną społecznością na granicy parafii bądź miejscowości.

	świętych w drodze	„modlitwa stopami”, pokuta, nawrócenie, spotkanie z sacrum, przygotowanie do szczytowego przeżycia u celu („nowenna”) Umacnianie wspólnoty drogi, weryfikacja chrześcijańskich postaw, Spotkanie z kulturą i przyrodą	Codzienna Msza św. lub nabożeństwo (teksty dobrane do tematu przewodniego, Komunia św., Różaniec, Ryty, np. obmycie w wodzie, nabożeństwo pojednania, Oznaczenie grup imionami Patronów, Wspólny odpoczynek (pogodne wieczory), zwiedzanie zabytków kultury, pomników przyrody
4	Nawiedzenie miejsca świętego docelowego Blisko celu	Oczyszczenie duchowe przed wejściem w obszar sacrum, zbliżenie do szczytu pielgrzymki, powitanie miejsca, wejście w obszar sanktuarium – przekroczenie granicy profanum i sacrum (Bramy sanktuarium)	Ujrzenie po raz pierwszy murów sanktuarium – zatrzymanie na modlitwę, Odtąd modlitwa intensywniejsza, Przejście bram sanktuarium, powitanie przez kustosza, symboliczne gesty: pokropienie wodą święconą, padanie na kolana, leżenie krzyżem, pokłon pielgrzymich znaków, dotknięcie „bram sanktuarium” („drzwi świętych”)
5	Nawiedzenie miejsca świętego (docelowego)	Szczyt pielgrzymki, szczyt rekolekcji w drodze, skorzystanie z łaski miejsca („charyzmatu sanktuarium”, przywilejów sanktuarium - zapewnić pielgrzymom obfitsze środki zbawienia, KPK 1234), złożenie wotywnych darów, integracja różnych grup pielgrzymów (przeżycie jedności i powszechności Kościoła), poznanie walorów kultury chrześcijańskiej miejsca	Eucharystia (najlepiej z innymi grupami pielgrzymów, liturgia międzynarodowa - modlitwa, czytania, śpiew w różnych językach, stroje narodowe, ludowe), Nabożeństwa według lokalnego zwyczaju, Sakrament Pokuty, Sakrament Chorych, skorzystanie z odpustów, czas na indywidualną modlitwę i nawiedzenie świętych miejsc, nabycie pamiątek i ich poświęcenie, program kulturalny sanktuarium (film, muzeum, wystawa, prelekcja, zabytki itp.), Zróżnicowanie programu ilościowe i jakościowe (dostosowanie do grupy)
6	Droga powrotna do miejsca zamieszkania	Podobnie jak w drodze ku sanktuarium docelowemu oraz utrwalanie przeżyć, nastawienie ku codziennemu życiu	Pożegnanie przez kustosza sanktuarium, błogosławieństwo na drogę, Inne środki podobnie jak w drodze ku miejscu docelowemu
7	Po powrocie do miejsca zamieszkania (w parafii)	Dziękczynienie, przypomnienie i utrwalenie przeżyć, budzenie pragnienia powrotu na	Msza św., nabożeństwo, modlitwa dziękczynna, spotkanie popielgrzymkowe,

		pielgrzymkę, budzenie pragnienia przebywania blisko Boga, utrwalenie wspólnoty pielgrzymkowej, wykorzystanie zapłału pielgrzymów - zaangażowanie w apostołstwo świadectwo z pielgrzymki wobec lokalnych wspólnot	rozdanie pamiątek (np. dyplom pielgrzymy), Film, przeżrocza, zdjęcia z pielgrzymki, praca formacyjna w grupie pielgrzymkowej
--	--	---	--

3. Przydatne teksty kościelnych dokumentów dla duszpasterstwa pielgrzymkowego

1. Jan Paweł II, *List o pielgrzymowaniu do miejsc związanych z historią zbawienia*, z 29 czerwca 1999 r.
2. Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Pielgrzymka w Wielkim Jubileuszu Roku 2000*, 25 kwietnia 1998 r.
3. Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Sanktuarium: pamięć, obecność i prorocтво Boga żywego*, 8 maja 1999 r.
4. Papieska Rada ds. Migracji i Podróżnych, *Wskazania dla duszpasterstwa turystycznego*, Watykan, 29 czerwca 2001 r.
5. Rada Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, Turystyki i Pielgrzymek, *Wskazania dla duszpasterstwa turystów*, 13 czerwca 2019 r.

Teksty dokumentów można znaleźć na stronie internetowej Rady Konferencji Episkopatu Polski ds. Migracji, turystyki i pielgrzymek w zakładce Pielgrzymi, znajdują się tam też wypowiedzi papieży i Kościoła do pielgrzymów):
<http://migracja.episkopat.pl/pielgrzymi/>

5. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania*, 17 grudnia 2001.
6. Instrukcja Arcybiskupa Poznańskiego Stanisława Gądeckiego dla organizatorów pielgrzymek, 20 marca 2008 r., N 2548/2008 <http://www.archpoznan.pl/pdf/synod/t211.pdf>

4. Przydatne linki internetowe

<http://migracja.episkopat.pl/pielgrzymi/>

http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/s_index_tourism/rc_pc_migrants_sectiontourists_it.htm

www.pcmigrants.org

<http://www.duszpasterstwo-pielgrzym.krakow.pl/>

5. Wybrane publikacje z zakresu teologii i duszpasterstwa pielgrzymów

Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej (IV-VIII w.), opr. P. Iwaszkiewicz, Wyd. WAM, Kraków 1996.

Duszpasterstwo pielgrzymów i turystów. Wybór wypowiedzi i dokumentów kościelnych, opr. Ks. Maciej Ostrowski, Wyd. Św. Stanisława, Kraków 2003.

Jackowski A., *Pielgrzymowanie,* Wyd. Dolnośląskie, Wrocław 1998.

Krakowiak Cz., *Sanktuaria i pielgrzymki. Teologia, liturgia i pobożność ludowa,* TN KUL, Lublin 2016.

Ostrowski M., *Jesteśmy pielgrzymami przed Tobą, Posługa duszpasterska wśród pielgrzymów,* Wyd. Naukowe PAT, Kraków 2005.

Prawne aspekty turystyki pielgrzymkowej, red. A. Tunia, Wyd. KUL, Lublin 2014.

Rosenberger M., *Drogi, które poruszają. Mała teologia pielgrzymki,* Księgarnia św. Wojciecha, Katowice 2007.

10 przykazań dla przewodników po sakralnych obiektach <http://www.duszpasterstwo-pielgrzym.krakow.pl/index.php?show=rady1>